

С. 197–202. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2015_2_43 (дата
звернення: 29.04.2022).

2. Довженко О. Україна в огні URL:
<https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=876>

3. Довженко О. Україна в огні : Кіноповість,
щоденник; упорядник і автор передмови О. М. Підсуха.
Київ : Рад. письменник, 1990. 416 с.

4. Довженко О. Щоденникові записи. Харків : Фоліо,
2013. 879 с.

5. Щур О. Жінка і війна в кіноповісті О. Довженка
«Україна в огні» URL:
<http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/8511> (дата
звернення: 28.04.2022).

Боднар Лілія – здобувач ступеня вищої освіти бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – українська література кінця ХХ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Поляруш Н.С.

Ольга Ткачук

ТРИЛОГІЯ «ПОЗИЧЕНИЙ ЧОЛОВІК», «ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ ФЕНОМЕНА» І «ПАРАД ПЛАНЕТ» Є. ГУЦАЛА В ОЦІНЦІ ЛІТЕРАТУРНОЇ КРИТИКИ

Євген Гуцало – талановитий український письменник, який прийшов в літературу в період короткочасної хрущовської відлиги, журналіст та кіносценарист. Його цікавили досягнення всіх сфер науки, філософії, літератури, він був відкритий до нового, до сучасного.

Як митець, Євген Пилипович належить до тих, чия творчість демонструє жвавий відгук на модерні атрибути

життя, прагнення освоїти новітні тенденції часу, аж до епатажних. Він не міг пропустити повз увагу й таке філософсько-мистецьке явище, як постмодернізм, що став популярною літературною течією в Україні, починаючи з 80-х років ХХ століття. Творчість письменника багата жанрово, ідейно та тематично. Його оповіданням, повістям, новелам, романам властиве постмодерне мислення. Це є помітним у прагненні митця до оригінального бачення повсякденного життя, інтертекстуальності, іронічності, пародійності на сюжетно-композиційному, образному і мовному рівнях.

Художній світ його прози є предметом осмислення літературознавців О. Бульбачинської, Т. Грачової, Л. Громик, О. Кумкової, В. Дончика, Н. Навроцької, Н. Полохової, Л. Тарнашинської, О. Чепурної, І. Глозової, О. Подлісецької, І. Дзюби, та ін.

Євгену Гуцалу, талановитому митцю з індивідуальною манерою письма, вдалося розширити уявлення про українську культуру, утвердивши в ній національне кризь призму все людського. Підвищений інтерес сучасного суспільства до світогляду українського народу, національного способу мислення, української культури й духовності зумовлює **актуальність** обраної теми

Мета статті – висвітлити основні напрями літературної рецепції романів Євгена Гуцала. Систематизувати погляди вчених на природу творчості митця.

Романістика Є. Гуцала яскраво представлена трилогією «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена» і «Парад планет», які виходили в світ впродовж 1981-1984 рр. Всі три романи присвячені незвичайному життю колгоспника Хоми Прищепи. Навколо головного героя роману – «дивака і характерника, гуманіста і пройдисвіта, джигуна і мудреця» – розгортається каскад неймовірних пригод. Захоплюючись несподіваними поворотами сюжету, кумедними ситуаціями, в які потрапляє

наш герой, ми розуміємо, що насправді головною дійовою особою в романі є дух українства.

Літературознавці вважать романи «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена» і «Парад планет» Євгена Гуцала трилогією з питомо українським, незапозиченим постмодернізмом, наголошуючи, що «у ній (трилогії) панує іронія, «несерйозний» погляд на світ, який, хоч і корениться у старовинних народних традиціях, усе ж значною мірою кореспондує з найсучаснішими філософськими концепціями. Ігровий, іронічний принцип побудови романного середовища і моделювання характеру головного персонажа цілком відповідає одній із центральних властивостей постмодернізму...Подібна атмосфера тотальної іронії визначає основну тональність трилогії – від наративної стратегії до побудови сюжету й характеротворення» [7, с. 143].

Важливою особливістю поетики роману є те, що центральний персонаж Є. Гуцала Хома Прищепя виступає скоріше носієм народних скарбів, і саме на цій основі відбувається своєрідний синтез фольклорної традиції і характерних рис постмодернізму.

Своєрідною авторською новацією Гуцала є те, що створені народною фантазією образи людей і характерні фольклорні сюжети й ситуації вдало використовуються в оповіді, рясно пересипаючись прислів'ями, приказками, загадками та їх авторськими варіаціями. Подібна модель оповіді, притаманна й для наступних двох романів трилогії, стає авторською версією синтезу постмодерністської іронічності з традиційними українськими фольклорними традиціями.

Микола Жулинський у своїй статті «Відкрився птахом, людям і рослинам... Десять років без Євгена Гуцала» переконливо скаже: «І письменник переводить свої творчі «стрілки» на третю, після лірико-епічної та суто реалістичної, химерно-гротескно «колію». І тут багатюща уява й фантазія Євгена Гуцала розкошує на безмежжі усного народного мовлення із вражаючою вигадливістю у

творені порівнянь, загадок, приказок, прислів'їв... Його герой-оповідач Хома Прищеп, цей «найвидатніший характерник колгоспної епохи», «дивак і характерник, гуманіст і пройдисвіт, ловкач і народний умілець, джигун і мудрець» – химерно-ексцентричне, гротесково-пародійне, іронічно-саркастичне «прощання» зі світом радянсько-комуністичних ілюзій, уявлень, символів, стереотипів, ідеологем»... [6, с. 7].

У першому романі «Позичений чоловік або Хома невірний і лукавий», де перед нами й з'являється Хома Прищеп, відкривається прагнення Євгена Гуцала до іронічного зображення традиційного побуту, вміння збити «оскому» реалістичної оповіді.

Заслуговує уваги і думка літературознавця про те, що «свій бурлескно-травестійний «ключ» застосовує письменник і в наступних романах «Приватне життя феномена» і «Парад планет», у яких з особливою напругою гіперболізації, пародіювання, гротеску, містифікації, доводиться до абсурду все, чим захоплюється, цікавиться, врешті-решт, живе сучасна людина. Але треба цю трилогію сприймати, як визначив сам її автор, у химерно-гротескному ключі, зокрема (і передусім перший роман «Позичений чоловік») як творчий розвиток української народної сміхової культури з використанням незліченого багатства української фразеології» [7, с. 7].

Досліджуючи нарративні форми та моделі авторської свідомості на матеріалі романів «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена», «Парад планет» Марина Лучицька відзначає, що уміле використання засобів гумору, гротеску, іронії, сарказму крізь призму фольклорності допомагає митцеві досягти максимальної «химерності» роману. Звертаючи увагу на манеру викладу, М. Лучицька переконує, що саме вона наближає роман до «стародавніх епічних жанрів, де домінували фантастичні перетворення, надприродні явища» [9, с. 521].

О. Дуденко, досліджуючи паремійний репертуар роману Євгена Гуцала «Позичений чоловік» пише: «Жодна

з паремій, засвідчена у тексті, не пережила себе, не застаріла; зерна народної мудрості, перевірені упродовж тисячоліть, залишаються актуальними і до сьогодні, відбиваючи систему моральних норм, цінностей, особливості світосприйняття, життєвих настанов народу, правила поведінки тощо. Звичайно, вони є певними стереотипами мислення – узвичаєними, традиційними, проте їхня семантика, модифікуючись до реалій сучасності, не втрачається, а навпаки, розширює коло своїх «обертонів» [5, с. 234].

Сучасна дослідниця О. Бульбачинська у дисертації «Кінематографізм романів Євгена Гуцала 1980–1990-х років» приходиться до висновку: «Трилогія – це символічна химерна формула-схема художніх сенсів. Поетологічне застосування митцем монтажу допомагає читачу бачити нерозривні логічно структуровані картини. За допомогою монтажу Є. Гуцало поєднав дві соціальні формації (село Яблунівка та Америка), тому роман сприймається цілісно. Читач не відчуває склейки кадрів, а бачить послідовну кінострічку про життя та подорожування Хоми. Лише потенціал інтелектуального прочитання допомагає реципієнту декодувати монтажність гострих суспільних проблем доби, які автор замасковує химерією та показово надмірною фольклоризацією. Є. Гуцало доклав значних кінематографічних і літературних зусиль, щоб його химерна проза реалізувалась в уяві читача не просто картиною, а смисловим полотном для роздумів. Запропоноване тлумачення роману дає можливість визначати її як винятковий зразок химерно-кінематографічного гуцалівського стилю» [1, с. 136].

Отже, трилогія Євгена Гуцала «Позичений чоловік», «Приватне життя феномена» та «Парад планет» засвідчує важливу світоглядну ознаку постмодернізму: глобальну втрату сенсу ідеології, моралі, житейських принципів, цілей буття старої системи.

Очевидним у проаналізованих нами романах є реалістичність характерів, тонкий ліризм, романтика,

висока художність, закоханість у світ природи, тісний зв'язок із народною мудрістю. Твори письменника настільки колоритні, яскраві та загадкові, що потребують глибшого прочитання авторського задуму. Їм сьогодні належить помітне місце в історії української літератури.

Література

1. Бульбачинська О. Кінематографізм романів Євгена Гуцала 1980-1990-х років. Дис. на здобуття ступеня д-ра філософії за спеціальністю: 035. Київ. 2021. 205 с.
2. Гуцало Є. Парад планет. Київ : Радянський письменник, 1984. 479 с.
3. Гуцало Є. Позичений чоловік : роман. Київ : Знання, 2012. 383 с.
4. Гуцало Є. Приватне життя феномена. Київ : Радянський письменник, 2012. 384 с.
5. Дуденко О. Використання паремійного репертуару як стилетворчий прийом та спосіб вираження української ментальності (на матеріалі роману Є. Гуцала «Позичений чоловік»). *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. 2004. Вип. 18. Ч. 2. С. 230–243.
6. Жулинський М. Відкрився птахом, людям і рослинам...Десять років без Євгена Гуцала // Слово і Час. 2005. №8. С. 3–8
7. Кумкова О. Між етнографізмом і постмодерном (еволюція концепції характеру персонажа у прозі Євгена Гуцала) Учені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2014. Т. 27(66), № 4. С. 140–146.
8. Літературознавчий словник-довідник / ред. кол. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ : ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
9. Лучицька М. Наративні моделі роману Є. Гуцала «Позичений чоловік». *Література. Фольклор. Проблеми поетики*. 2010. Вип. 29. Ч. 1. С. 505–521.

Ткачук Ольга – здобувач ступеня вищої освіти магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси – творчість українських письменників періоду 60-х років ХХ століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент Поляруш Н. С.

Уляна Скрипник

ОСМИСЛЕННЯ ТОТАЛІТАРНОГО ПРЕСИНГУ І СВОБОДИ В ПОЕЗІЇ ДМИТРА ПАВЛИЧКА

Актуальність дослідження. Дмитро Павличко практично уніфікував у поезії ряд ідей, які суспільство виношувало десятиліттями, намагалося визначити в полеміках, у дискусіях та в суперечках. Поет порушив проблему нового масштабування особистості, яка має осмислити космос часовий безмір у ХХІ столітті. До прикладу, Демон Миколи Вінграновського витав у світовому безмірі, шукав сенс життя зі свічкою між зірок інтегральний мандрівник Івана Драча, його ліричний герой часто зависав між атомом і небом. Однак у віршах шістдесятників нема абсолютного відриву від землі.

Метою статті є вивчення джерел добра і зла, тоталітарного пресингу і свободи в поезії Дмитра Павличка на основі огляду певних жанрово-тематичних площин творчості письменника на зламі століть. **Завдання** розвідки: з'ясувати основні джерела в поезії Дмитра Павличка, місця філософської лірики автора в літературному просторі України другої половини ХХ-початку ХХІ ст., охарактеризувати жанрові форми, особливості строф.

Стан дослідження. Цій темі присвячено багато праць, зокрема про джерела, на основі яких поет творив свої поезії, писали М. Жулинський [2, с. 8], М. Ільницький [4, с. 34],